

képszínház" mindennap tartott előadást, bár műsora rendkívül vegyes összetételű volt.

Az a néphatalom, mely nap mint nap újabb külső és belső ellenséggel vívta élet-halálharcát, még a levéltárüggyel — a nagy egészben aprónak tűnő területtel — is törődött. Nógrád vármegye levéltári hivatalának töredék irattári anyagából az alábbiakat tudhatjuk meg a korszakra vonatkozóan. A Tanácsköztársaság című újság 1919. május 8-i száma közölte a Közoktatásügyi Népbiztosság 26. K. N. sz. rendeletét, melynek 1. §-a kimondta, hogy valamennyi levéltár (Országos Levéltár, egyes volt minisztériumok által őrzött levéltárak, vármegyei, városi és egyházi testületek, valamint a családi levéltárak) ügyeit — a Belügyi Népbiztossággal egyetértőleg — a Közoktatásügyi Népbiztosság veszi át.

A rendelet 2. §-a arról intézkedett, hogy az egyes levéltárak alkalmazottai illetményeiket ideiglenesen továbbra is onnan kasszák, ahonnan eddig kapták.

1919. április 16-án jelent meg Nógrád vármegye Intézőbizottsága 3563/1919. sz. rendelkezése, amely kimondta, hogy a vármegye volt tisztviselői (így a főlevéltáros is) „egyenlőre rendelkezési állományba kerülnek”, és közülük a vármegyei munkástanács fogja kijelölni azokat, akiket a Tanácsköztársaság szolgálatába átvész.

A Közoktatásügyi Népbiztosság 33. K. N. sz. rendelete gondoskodott a levéltárak egyéges vezetéséről.

„A Közoktatásügyi Népbiztosság a történettudományi kutatás előmozdítása céljából az összes levéltárak tudományos szervezésének egységét a megalakítandó Országos Levéltárügyi Tanácsra bízta, amelynek hatáskörét ideiglenesen a levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője töltik be. A történelmi értékű káptalani és konvinti levéltárak közülajdonba vétetnek, a kijelölendő történelmi értékű levéltárak pedig az Országos Levéltárba helyezendők letébe. Történelmi és tudományos jelentőségű oklevelek adásvétele tilos. A levéltárak titkossága a tudományos kutatás számára megszűnt. Minden levéltár egy héten belül a levéltárügyi megbízottnak (Uri u. 23.) bejelenteni tartozik címet és az alkalmazottakra vonatkozó adatokat.” (Népszava, 1919. május 24.)

Nógrád megye főlevéltárosa az alábbi választ állította össze:

97/1919. 14-1 sz.

Nógrád megye levéltári hivatala Levéltárügyi megbízott

Budapest

I. Uri u. 23. Országos Levéltár

A Közoktatási Népbiztosság 33. K. N. sz. rendeletének 8. §-ában foglalt meghagyás értelmében az alábbiakban bejelentem a kívánt adatokat.

Balassagyarmat, 1919. május

I. A levéltár neve és címe: Nógrád vármegye levéltári hivatala

II. Az alkalmazottak neve: 1. Dr. Radics Vendel, 2. Gonda Károly, 3. Frecska György
Az alkalmazottak minősége: 1. főlevéltáros, szolg. ideje 1914. június 2-től, Balassagyarmaton 1919. márc. 15-től. 2. nyugdíjas (nyug. vármegyei árvaszéki ülmök), szolgált 1910-től 3. szolgál (együttel a vármegyei ügyészséghez is beosztva), szolgálat 1885-től.
Nml Nógrád vármegye Levéltárának iratai 97/1919. sz.

A vármegyei levéltári hivatal Balassagyarmaton mint az alispáni hivatal egyik szakhivatala működött.

Leblancné Kelemen Mária

Emlékezés Bajza József 175. születésnapjára

Nagy fiára emlékezett a Heves megyei Szücsi. *Bajza József* 175. születésnapjának ünneplésére készült a község, s január 31-én a déli harangszóra már készen állt minden a szülőházon lévő emléktábla koszorúzásához. Az utcák benépesedtek, kocsik autóbuszok érkeztek az ország különböző pontjairól. Megérkeztek a hivatalos küldöttek, a politikai és tanácsi szervek képviselői, de ott voltak a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a környező vállalatok, a hatvani Bajza József Gimnázium és a szücsi Általános Iskola képviselői is. A felzott utca teljesen megtelt, sőt a fiatalabbak a környező kerítésekre is felkapaszkodtak, mikor egy diáklány hangján felcsendült Bajza József verse, majd ezt követte *dr. Cenner Mihály* színházörténész ünnepi beszéde. A hűvös, borongós téli időben kisütött a nap és mi az ünnepi szónok szavain keresztül találkoztunk a reformkor kiváló színházi emberével, irodalmi vezéreink egyikével, Cenner Mihály megmutatta nekünk az embert, aki — Magyarországon először — irodalmi közérzetet teremtett, aki atyai kezet nyújtott *Petőfinék*.

A Himnusz elhangzása után átmentünk az ezúttal szinte fővárosi forgalmú község másik végébe, hogy meghallgassuk két tudós irodalomtörténész előadását. A termelőszövetkezet tanácstermében elsőnek dr. Fenyő István egyetemi tanár olvasta fel *Bajza a kritikus és szerkesztő* című értékczését. Kiemelte, hogy Bajza a Kritikai Lapok füzeteivel korszakos értéket alkotott a magyar kritika és publicisztika történetében. Nála a kritikai alapállás az irodalmi művek egyszerű bírálatánál sokkal többet foglalt magába. Kritikáiban ideológiai alapjaiban támadta a feudális társadalmat és dagályos érzelmekultusza helyébe a kérlelhetetlen ítéletet, az eszmék és fogalmak által tudatosan kialakított életvitelt állította. Előadásának második részében dr. Fenyő változta Bajza szerkesztői munkásságát: olyan elveket tudott az írókban és az olvasókban elplántálni, amelyek kulturális életünkben ma is éppoly időszerűek, mint az ő korában voltak.

Dr. Szigethy Gábor egyetemi adjunktus *Bajza és a magyar színház* című előadásával betekintést nyújtott a kor európai és hazai színházi viszonylataiba, és ilyen összefüggésben mutatta be Bajza színházszervezői, színházpedagógiai, dramaturgiai, kritikai munkájának mindmáig időszerű értékeit. Rámutatott arra, hogy ítéleteit nem elvont esztétikai, dramaturgiai normákra alapozta, hanem gyakorlati ismereteire, gazdag tapasztalatára. Bajza művelt, olvasott, sokoldalú ember volt aki sokat tanult másoktól is, de igazán az élettől, a színháztól tanult, mint ahogy ezt maga is írja: „Figyelmezttem a színházakra, színészekre, mennyire Pest, Pozsony és Bécs e részben gyakorlatilag alkalmat nyújtanak; szerettem e tárgyakról beszélni, olvasni, gondolkodni.” Bajza színházi munkássága előd nélkül áll, még akkor is, ha előtte és korábban mások is művelték ezt a területet — állapította meg az előadó. *Szózat* című röpiratával pedig örökre beírta nevét a Nemzeti Színház megalapítói közé és ezért csak sajnálni lehet, hogy a szaktudomány még a mai napig sem tárta fel igazán ennek a herorikus munkának valódi értékeit, fejezte be előadását Szigethy Gábor.

Az előadásokat *Pálmai Kálmán*, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság főttkára méltatta és foglalta össze. Ezt követően megnéztük és meghallgattuk a Bajza József nevét viselő általános iskola és gimnázium diákjainak ünnepi műsorát. A fiatalok a költő verseiből és prózai munkáiból adtak elő, és megszólaltattak több énekkari művet. Előadásuk a diákok valamint a tanári kar hozzáértésének és művészi törekvéseinek szép megnyilvánulása volt.

Külön kell megemlékeznünk a nap nem kevésbé jelentős eseményéről, a hatvani Bajza József Gimnáziumban délelőtti megnyitott kiállításról, amelyen olyan anyagot láthattunk, amely igazi meglepetés volt. A szakértő ugyanis tudja, hogy a tragikus sorsú író élete és munkássága eredeti dokumentumokkal milyen nehezen mutatható be.

A Heves megyei megemlékezések sora tulajdonképpen ezzel a kiállítással és *Ambras Endrének* a gimnázium igazgatójának ünnepi megnyitójával vette kezdetét, aki tömör méltatást adott az iskola névadójáról, megköszönte a kiállítás rendezésében közreműködők áldozatos munkáját, majd felkérte dr. Fülöp Lajost, az OPI munkatársát, beszédének megtartására. Fülöp Lajos folyamatos egységbe kapcsolva fogta át Bajza József nagyívű pályáját, kiegészítve magánéletének néhány részletével. Ezt követően dr. Cenner Mihály adott bepillantást az életmű színházi vonatkozásaiba.

A kiállítási termék falain és az elhelyezett tárlókban, vitrinekben az író életútjának és munkásságának tárgyi emlékeit láthattuk. Íratok, levelek, versek, kritikák és történelmi munkák jelzik Bajza sokoldalúságát. Tablókat láthattunk, amelyen felvontult előttünk a magyar színházi élet a Pesti Magyar Színház megnyitásától a Nemzeti Színházig és az 1848-as második bajzai színház-igazgatóság. A kéziratokon kívül nagy értéke a kiállítási anyagnak Bajza munkáinak első kiadású kötetei és az első Nemzeti Színház gyönyörű makettje, amelyet szépen egészített ki a Bajzáról készült festmény és a munkásságát méltató gazdag irodalomtudományi könyvgyűjtemény.

Elgondolkodva léptünk ki a hatvani utcára és az iménti élmény hatása alatt alig vettük észre a gimnázium figyelmes ajándékát, a díszes Bajza Emlékalbumot, aminek értékeit már csak odahaza volt módunkban igazán felismerni.

B. K.